

تفاوت نسخه‌های دینی با نسخه‌های دنیایی چیست؟

کتاب «شهر خدا؛ رمضان و رازهای روزه‌داری» اثر حجت الاسلام پناهیان اخیراً به چاپ هفتم رسید. به این بهانه، در نیمه پایانی و روزهای اوج این ضیافت الهی، گزیده‌هایی از این کتاب را در چند بخش مستقل منتشر می‌کنیم. **بخش سوم از این گزیده را در ادامه می‌خوانید:**

روش دین در تربیت

نیاید در رمضان بیارمیم و به رمضان بگوییم ما را با خود ببر. دستورات دینی هیچ‌یک به این‌صورت در انسان تأثیر تام خود را نخواهند گذاشت. مگر تبلیغات و تربیت دینی، به شیوه غربی است که بیاید و انسان را مسخ کند و با خود ببرد؟ روش دین این است که ابتدا انسان را بیدار می‌کند، بعد او را به حرکت فرا می‌خواند. آن‌هم باز نه به شیوه‌ای که استقلال و اراده انسان را به هر وسیله‌ای سلب نماید و او را وادار کند.

اگر کسی به زندگی در مدل غربی عادت کرده که مثلاً پای یک برنامه جذاب تصویری بنشیند و یا در آن برنامه شرکت کند و آن برنامه هم با تسخیر کردن عقل و احساس او، با وارد شدن از ناخودآگاه فرد، به روح او نفوذ کند و در او تأثیر بگذارد، چنین کسی باید فکر تأثیرپذیری از رمضان را از سر خود خارج نماید.

شهر خدا، نمود بالله، شهرفرنگ یا شهربازی نیست که با فرو غلتاندن بازی‌خورده خود در غفلت، او را سرمست کند و لبریز از شور بی‌شعوری نماید. رمضان ابتدا انسان را نگاه می‌دارد، سپس انسان را وادار به نگاه می‌کند، و بعد رها می‌کند تا به سوی آنچه از خوبی‌ها که خودت دیده‌ای و دریافت کرده‌ای بروی.

آمدگی بیشتر برای بهره بیشتر

معلوم است که ما در ماه مبارک رمضان، مهمان خدا هستیم و خدا خودش به عنوان میزبان، پذیرایی از بندگانش را به عهده گرفته است. هرکس در این مهمانی در هر مرتبه‌ای وارد شود، بدون پذیرایی خارج نخواهد شد. همه حداقلی از بهره را خواهند برد. اما بی‌شک کسانی بیشتر بهره می‌برند که بنا دارند بیشتر بهره ببرند و خود را برای این مهمانی مهیا کرده‌اند. حیف است که بدون آمدگی وارد این مهمانی بشویم و با حسرت فرصت‌های از دست رفته از آن خارج شویم.

جا دارد یک‌بار با نگاهی کلی فکر خود را برای یافتن راه‌های بهره‌برداری بیشتر و بهتر از رمضان سازماندهی کنیم و آگاهی‌های خود را در این باره سامان بخشیم. به این منظور با نگاهی انسان‌شناسانه انواع اقداماتی که باید انجام پذیرد را به سه راه منقسم و محصور می‌کنیم:

آگاهی، احساس، آداب.

تفاوت نسخه‌های دینی با نسخه‌های دنیایی

۱. **آگاهی:** دانایی، خود یک اقدام است. راه اول این است که آگاهی‌های خود را افزایش دهیم. همین که بدانیم ماه خوب رمضان چیست و چگونه است و از اسرار و احوالش باخبر شویم، این خود بهره ما را از رمضان بالا می‌برد. وقتی نگاه ما به رمضان، نگاهی آشنا و عارفانه باشد و

عالمانه‌تر وارد رمضان شویم، این خود، ثواب عمل ما را افزایش می‌دهد. اینکه رسول خدا(ص) به امیرالمؤمنین(ع) فرمودند: «يَا عَلِيُّ نَوْمُ الْعَالِمِ أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةِ الْجَاهِلِ: ای علی! خواب عالم از عبادت جاهل ارزشمندتر است.»(۱)، منظور شاید همین باشد.

یکی از تفاوت‌های نسخه‌های دینی با نسخه‌های دنیایی، برای درمان دردهای انسان، این است که اگر شما مثلاً آثار آنتی‌بیوتیک و آنتاری را که مصرف آن در بدن شما دارد، ندانید، صرف مصرف آنتی‌بیوتیک اثر خود را می‌گذارد و کار خودش را انجام می‌دهد. نیازی به سواد و آگاهی شما ندارد. اگر دارو را بخورید، چه متخصص باشید، چه عامی باشید، دارو کارکرد یکسانی خواهد داشت. اما نسخه‌های دینی این‌جور نیستند. این نسخه‌ها را هرچه بیشتر بفهمیم، و داروهایش را هرچه بیشتر بشناسیم، بیشتر اثر خواهد داشت. معرفت در تأثیرگذاری رفتارهای دینی بویژه افعال عبادی نقش بالایی دارد. به حدی که انجام اعمال توصیه شده در دین، به قدر معرفت انسان، به قدر عقل آدم‌ها، و به قدر دقت آدم‌ها، بر روی انسان اثر می‌گذارد.

کمک «آگاهی» به افزایش اثر روزه

رمضان می‌آید و می‌رود و بالاخره ما هم، روزه می‌گیریم، قرآن و دعا می‌خوانیم و ... اما اگر بدانیم روزه و رمضان، چگونه می‌خواهند در ما اثر بگذارند، می‌توانیم به پرثمر و پراترتر بودن روزه در جان خود، کمک کنیم و استفاده بیشتری از این ماه ببریم. حتی اگر کار خاصی را هم در اثر این آگاهی‌ها انجام ندهیم. همچنان که امام سجاد(ع) از خدا تقاضا داشتند: «وَأَلْهَمْنَا مَعْرِفَةَ فَضْلِهِ؛ خدایا شناخت برتری‌های رمضان را به ما الهام کن.»(۲)

چطور خیلی از افراد بی‌سواد، بدون آگاهی از آثار تربیتی عبادات به درجات بالایی رسیدند؟

ممکن است بپرسیم چطور خیلی از افراد عوام و بی‌سواد بوده‌اند که علی‌رغم ندانستن آثار تربیتی روزه و سایر عبادات، و تنها با انجام کارهایی که خدا گفته، به درجات بالایی رسیدند؟

خُب، آنها از حداقل اثرات روزه استفاده کرده و به آن درجات بالایی رسیده‌اند. چون حداقل اثر روزه، باز هم خیلی زیاد است. اما آنها هم اگر علم بیشتری داشتند خیلی بیشتر رشد می‌کردند.

از طرف دیگر بعضی‌ها با وجود اینکه با آثار تربیتی اعمال آشنایی دارند، نه‌تنها رشد نکردند بلکه نسبت به دیگران تنزل و عقب‌گرد هم کرده‌اند، چرا دانستن این آثار برای آنها فایده نداشته است؟

باید گفت ضمن اینکه تشخیص درجات انسان‌ها کار سختی است، اما درست است؛ انسان‌هایی بوده‌اند که با وجود دانستن، سقوط کرده‌اند. در قرآن هم به این گروه اشاره شده است، اما عیب اینها در علمی نبوده است که در سر دارند، عیب اینها مرضی است که در دل دارند. اینها قلبشان ایراد داشته که علمشان هم به دردشان نخورده است.

دلایل علاقه مؤمنان به رمضان: ۱. عشق به امر مولا

۲. **احساس:** مراد از راه عاطفی برای رسیدن به یک رمضان برتر، آن است که ما با ازدیاد احساس و علاقه‌های خود نسبت به ماه رمضان و آنچه مرتبط به اوست، قیمت رمضان خود را بالاتر ببریم و با بهتر کردن احساس خود به ماه خدا، بهره خویش را از آن بیشتر نماییم...

دلایل زیادی برای علاقه مؤمنان به ماه رمضان می‌تواند وجود داشته باشد، که بعضی از موارد آنها را به این ترتیب می‌توان احصاء نمود: مؤمنان روزه را دوست دارند چون مولایشان به آن دستور داده است و بر انجام آن تأکید ورزیده است و کسی چه می‌داند وقتی امری از جانب آقا و مولایشان می‌رسد اینها چقدر خوشحال می‌شوند و تنها به دلیل همین امر، به اجرای آن چقدر عشق می‌ورزند.

۲. فرصتی برای سختی کشیدن در راه دوست

به رمضان علاقه‌مندند چون برای آنها یک فرصت از خودگذشتگی و تحمل کمی سختی پدید آورده است. و این یعنی تمام آرزوی خوبان، که بتوانند در راه خدا از خود مایه بگذارند، اگرچه هرچه دارند از اوست و هرچه بدهند هزاران برابر دریافت می‌کنند، ولی به هر حال رنج کشیدن در راه حضرت دوست، تنها راه تسکین درد عاشقی است.

۳. فاصله گرفتن از حیات حیوانی و سبک‌بال شدن

به صیام عشق می‌ورزند چون طی آن از حیات حیوانی خویش فاصله می‌گیرند و سبک‌بال‌تر از همیشه به بارگاه نورانی خدا که جای هیچ وبال نیست راه می‌یابند. اساساً گرسنگی را آنقدر دوست دارند که آرزو می‌کنند لحظه جان دادن و شرف‌یاب شدن به محضر خدا، گرسنه باشند. (۳)

وقتی خداوند متعال از رسول خود پرسید: «ای احمد، آیا می‌دانی که بنده در چه زمانی به مولای خود نزدیک‌تر خواهد بود؟»، رسول اکرم (ص) که در مقابل علم خداوند، علمی از جانب خود ندارد، عرض کرد: «نه، ای پروردگار من»، پس خدا خودش پاسخ گفت: «إِذَا كَانَ جَائِعاً أَوْ سَاجِداً؛ هنگامی که گرسنه باشد یا در حال سجود.» (۴) و کدام مؤمن است که در حال صیام، نزدیک‌تر بودن خود را به خدا احساس نکند و یا کدام مؤمن است که به عامل مقرب کننده خود عشق نورزند؟

۴. رقت قلب

گرسنگی روزه‌داری را دوست دارند، چون رقت قلب را دوست دارند و امام صادق (ع) فرمود: «طَلَبْتُ رِقَّةَ الْقَلْبِ، فَوَجَدْتُهَا فِي الْجُوعِ وَ الْعَطَشِ.» (۵) وقتی به دنبال رقت قلب هستم، آن را در حال گرسنگی و تشنگی به دست می‌آورم.

۵. مواهب و هدایای این مهمانی

و خلاصه به ضیافت الهی رمضان علاقه دارند به‌خاطر همه مواهب و هدایایی که در این مهمانی ربانی نصیبشان می‌شود؛ از مغفرت گرفته تا کرامت؛ از فضای معنوی رمضان گرفته تا فضائل اخلاقی هدایای آن؛ از حکمت تا معرفت؛ همه و همه دلایل بسیار خوبی برای مهر ورزیدن به رمضان است.

راه افزایش این علاقه‌ها

راستی این‌گونه علاقه‌ها را چگونه می‌توان ایجاد کرد و یا افزایش داد؟ برای اینکه دل ما بتواند ظرف چنین محبتی قرار گیرد، باید دل را از سرگرمی‌های الکی خالی کرد. دل هزارسو و هزرهای که ما داریم، کی به این فراست و فراغت می‌رسد که بتواند زیبایی رمضان را ببیند؟ چه رسد به اینکه او را ببیند و برسد به آنجا که به آن عشق بورزد. تا وقتی مقداری از شادی و وجد ما در دست‌یابی به زبانه‌های متعفن دنیاست، کی نوبت به استشمام عطر رمضان می‌رسد؟ تا وقتی دلدادۀ غنائم دنیا باشیم، کی می‌توانیم به غنیمت رمضان علاقه‌مند شویم؟

ضرورت‌های رعایت ادب

۳. آداب: برای اینکه ثمرات روزه و رمضان در انسان تقویت و تکثیر بشود، طبیعتاً باید در کنار افزایش علم و علاقه، عملی هم انجام داد. به عبارتی دیگر، غیر از توجه و تمنا، باید تأدب هم داشت. راه عملی برای افزایش بهره‌وری رمضان، رعایت آداب روزه‌داری است.

مردم هر شهر و دیاری برای خودشان آدابی دارند، که وقتی انسان برای مهمانی به آنجا سفر می‌کند، طبیعی است که آداب آن شهر را هم باید یاد بگیرد. شهر رمضان هم برای خودش آدابی دارد، و کسانی که به مهمانی خدا می‌روند، طبیعی است دوست دارند از آداب این مهمانی خبر داشته باشند.

ما که روزه می‌گیریم، رعایت ادب روزه چه ضرورتی دارد؟ آثار و فوایدش چیست؟ و اساساً آداب روزه گرفتن چیست؟ ...

*** فهرست تفصیلی کتاب «شهر خدا» را می‌توانید از اینجا دریافت کنید.**

۱. من لا یحضره الفقیه، ج ۴، ص ۳۶۵. باب النوادر و هو آخر ابواب الکتاب، ح ۵۷۶۲.

۲. صحیفه سجّادیه، دعای ۴۴. دعای ورود به ماه مبارک رمضان.

۳. قال رسول الله (ص): «يَا أُسَامَةَ عَلَيْكَ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ جُنَّةٌ مِنَ النَّارِ وَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ يَأْتِيَكَ الْمَوْتُ وَ بَطْنُكَ جَائِعٌ فَأَفْعَلْ يَا أُسَامَةَ عَلَيْكَ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ قُرْبَةٌ إِلَى اللَّهِ؛ ای اسامه بر تو باد به روزه، چراکه آن حفاظی است از آتش و اگر توانستی (کاری کنی که) وقتی مرگ به سراغت می‌آید، شکمت گرسنه باشد، پس این کار را بکن. ای اسامه، بر تو باد به روزه، که روزه مایه نزدیکی به خداوند است.» (التحصین (لابین فهمد الحلی)، الفصل الثالث، ص ۲۰.

۴. يَا أَحْمَدُ هَلْ تَدْرِي بِأَيِّ وَقْتٍ يَتَقَرَّبُ الْعَبْدُ إِلَى اللَّهِ؟ قَالَ: لَا يَا رَبِّ. قَالَ: إِذَا كَانَ جَائِعاً أَوْ سَاجِداً. ارشاد القلوب، ج ۱، باب ۵۶، ص ۲۰۰.

۵. طلب کردم رقت قلب را، پس آن را در گرسنگی و تشنگی یافتم. مستدرک الوسائل، ج ۱۲، ص ۱۷۳، ح ۱۳۸۰۹.

